

Laudatio Tineke Ceelen
Comeniusprijs 2023

Excellenties, mevrouw Ceelen, mevr. De loco-de burgemeester, geachte aanwezigen

Een paar weken geleden zette Tineke Ceelen een foto op haar twitter account, genomen in een gymzaal ergens in Oekraïne. Je zag een stapel kledingstukken en schoeisel, opgestuurd uit het Westen. In haar handen had Tineke twee hoge witte rijglaarzen, met enorm hoge hakken. Ideaal schoeisel, zou ik zeggen, voor een sexy -swingende show in de Ziggo Dome van Taylor Swift of Ariane Grande.

En om misverstanden te voorkomen schrijft Tineke bij deze foto de volgende tekst – en ik citeer “Enorm handig, voor mensen op de vlucht. Dit bedoel ik nou, goedbedoelde troep waar geen vluchteling iets aan heeft” einde citaat.

Tineke Ceelen maakt van haar hart geen moordkuil, en heeft na meer dan dertig jaar werken in de internationale hulpverlening een benijdenswaardige onbevangenheid behouden. Want twintig jaar geleden kon ze zich op precies dezelfde manier opwinden over goedbedoelde troep. Of zoals ze toen ooit schreef – en ik citeer nog eens “ over drop, bedorven Fristi en versleten teddyberen” die vanuit Nederland naar kinderen in Liberia werden gestuurd.

Geachte aanwezigen,

De Comenius prijs werd in 2011 ingesteld om aandacht te vragen voor het gedachtengoed van Jan Amos Comenius en stil te staan bij de actuele betekenis van zijn denken. Dat doen we door eer te betonen aan een persoon die in lijn met het denken en handelen van Comenius aandacht vestigt op het belang van vorming, onderwijs, wetenschap en cultuur. De Comenius prijs is niet primair een wetenschapsprijs maar een eerbetoon aan personen die er op bijzondere wijze in slagen vanuit uiteenlopende invalshoeken en kennisgebieden op bijzondere wijze dienstbaar te zijn aan de samenleving. En sinds enkele jaren kiest het bestuur van het Comenius museum hier in Naarden een bepaald thema waar speciale aandacht aan wordt besteed op de Comenius dag en bij de Comenius prijs. Dit jaar is het thema ‘Migratie en acceptatie: het vluchtelingenvraagstuk’. Niet zo’n gek thema wanneer we bedenken dat Comenius een pansofisch denker was en omwille van zijn gedachtengoed in zekere zin ook een asielzoeker avant la lettre.

Tineke Ceelen is de ontvanger van de Comeniusprijs 2023.

Wie de lijst van laureaten van de Comenius prijs de revue laat passeren, moet constateren dat we dit jaar enigszins afwijken. Vrij vaak ging de erkenning naar personen die een bijzondere plaats innemen in het intellectuele discours, het verlichte denken met niet zelden een daarbij passend oeuvre. Zoiets had nu ook weer gekund, nu het thema vluchteling en migratie aan de orde is. Het normatieve debat is immers rijkgeschakeerd en in zo’n ambiance als deze kerk hier is er alle ruimte voor moreel fijn-geslepen, historisch-gefundeerde, filosofische en opbouwende vergezichten.

Dat had misschien gekund.

Maar tegelijkertijd beseffen we dat bij het thema Vluchtelingen en Acceptatie de basale, alledaagse praktijk misschien nog wel meer kan betekenen dan het theoretische discours. Zeker als het om Acceptatie gaat. Niets bevordert realiteitszin immers zozeer als de realiteit zelf.

Des te enthousiaster zijn wij als jury dat we Tineke Ceelen dit jaar als laureaat mogen verwelkomen. Ze is geen denker, geen dichter, maar ze is een doener. Een doener, zoals je ze zelden ziet. Al meer dan dertig jaar van daadkracht, doortastendheid en ontwapenende no-nonsense op het gebied van humanitaire hulpverlening.

Overigens komt het historisch-analytische perspectief op het thema vandaag niet tekort – we hebben daarvoor de inleiding van historicus David de Boer.

Tineke Ceelen komt uit een katholiek nest, opgegroeid onder de rook van Oss, met een goed bewaarde tongval die een zekere vertrouwdheid met katholieke missieblaadjes en paters en nonnen verraadt. Ze studeerde culturele antropologie in Utrecht en werd praktisch meteen door het internationale ontwikkelingswerk gegrepen. Eerst werkte ze voor Memisa, wat staat voor Medische Missie Actie. Het tegenwoordige Cordaid. Later voor het Rode Kruis en de Stichting Nederlandse Vrijwilligers, SNV. Ze woonde en werkte toen onder meer in Tibet en Kameroen.

Maar ons land leerde haar toch vooral kennen als directeur van de Stichting Vluchteling. Daar zwaait zij nu al twintig jaar de scepter als directeur.

Stichting Vluchteling richt zich primair op het verlenen van hulp aan vluchtelingen in hun eigen regio – vluchtelingen en ontheemden die in feite het liefst terug naar huis zouden willen. Meestal gaat het om acute noodhulp, waarmee jaarlijks meer dan een miljoen mensen wordt bereikt. Giro 555 zorgt voor een belangrijk deel van de inkomsten.

Stichting Vluchteling heeft een lange geschiedenis, voortbouwend op het naoorlogse werk van verzetsman Cees Brouwer en Engelandvaarder Jan van Heuven Goedhart.

Asielbeleid is in de meeste westerse democratieën, net als Ontwikkelingssamenwerking trouwens, een omstreden politiek en maatschappelijk vraagstuk. En omdat het vraagstukken zijn die zich bij uitstek lenen voor een moreel geïnspireerd discours zijn debatten emotioneel en geladen en zijn compromissen moeizaam, voorlopig en per definitie onbevredigend.

Noodhulp daarentegen is praktisch onbetwist. Spontane empathie met een lijdende medemens verbindt ons doorgaans allemaal. In de transmissie van empathie naar actie is de Stichting Vluchteling een onmisbare schakel geworden.

Stichting Vluchteling is inmiddels een organisatie met meer dan veertig medewerkers en een omzet van boven de veertig miljoen.

Het gezag van en het respect voor deze organisatie zijn uitzonderlijk.

Een directeur van zo'n organisatie zal bij het in ontvangst nemen van zo'n compliment meteen erkentelijkheid betuigen jegens alle medewerkers en stakeholders. Terecht. Maar ons als jury is het vergund de schijnwerper vandaag te richten op Tineke Ceelen zelf. Want haar verdiensten voor de stichting zijn onbetwist en onovertroffen.

En daarmee raken we ook aan haar unieke verdiensten voor de hulp aan vluchtelingen en haar bijdrage aan de bewustwording ervan hier in ons land.

Zij schuift aan de televisie babbeltafels aan als het de zaak dient, ze duikt op in reportages, ze doet desnoods verslag van rampen waar ze bij is. Als het moet, hijst zij zich in elegante

kledij en loopt over rode lopers om geld op te halen – als boegbeeld van Stichting Vluchteling doet zij al die dingen.

Maar ze is veel meer dan een boegbeeld.

Bovenal is zij al een half mensenleven lang op pad. Naar onherbergzame oorden, naar hoopjes menselijk leed, en regelmatig ook naar ronduit riskante plekken. Een jaar geleden zat ze nog in Kandahar, opgesloten in een smerig gastenverblijf met corona. Als je dan ook nog diabetes patient bent, afhankelijk van insuline, en buiten maakt de taliban de dienst uit, dan kan de vraag rijzen: wat ga je daar in godsnaam zoeken? Kun je niet beter thuisblijven?

Haar antwoord is door de jaren heen steeds grosso modo hetzelfde geweest: kijken of hulp helpt, of geld goed wordt besteed. Of levens van kwetsbare onschuldige slachtoffers van oorlog, geweld en armoede kunnen worden gered, zoals ze zelf eens formuleerde. Alleen door zelf erop uit te trekken, door te kijken wat er met ons geld gebeurt, behoud je het recht en de legitimatie om telkens weer een beroep te doen op landgenoten, op instellingen, op de belastingbetaler, om hulp te bieden.

Tineke Ceelen heeft het voor elkaar gekregen om na al die jaren authentiek te blijven. We hebben haar nooit kunnen betrappen op cynisme, al is dat op een gegeven moment o zo verleidelijk als een vorm van zelfbescherming tegen alle leed rondom je heen. En omgekeerd is ze evenmin ooit bezweken voor de verleiding van de goedkope larmoyantie of het aanmatigende moralisme. Nuchter, ‘streetwise’ – ja, ook met humor - neemt zij je mee naar plekken des onheils. Want zo is ze en vandaar dat het misschien soms wat gemakkelijk gebruikte woord ‘authentiek’ op haar zo van toepassing is.

Ze kan het zich daarom ook veroorloven de dingen voor te stellen, zoals ze zijn. Niet alle hulp komt goed terecht, niet elke euro is goed besteed – als het wel zo was, was er geen sprake van een noodsituatie. Als Tineke Ceelen dat uitlegt, dan snappen mensen dat en zeuren verder ook niet.

Toen ik een aantal jaren zelf eens verantwoordelijk was voor Ontwikkelingssamenwerking, kreeg ik op een zeker moment Tineke Ceelen aan de lijn. Ik kende haar niet, maar ambtenaren zeiden dat Tineke iemand was die ze geacht werden door te verbinden met de minister. Ze had een vliegtuig nodig. Want er zaten ergens in Ivoorkust vluchtelingen, die door rebellen waren omsingeld. Een bloedbad dreigde. Op mijn vraag of zij dacht dat het nog zin zou hebben om een vliegtuig te sturen, antwoordde ze plompverloren en met onvervalst Brabantse tongval “Ja, da weet ik ok nie”.

Om vervolgens uit te leggen dat ze toch dat vliegtuig nodig had. Niks chantage, niks hoogdravende pathetiek. Gewoon praktisch en recht-voor-zijn-raap.

En dat vliegtuig kwam er dus natuurlijk ook. En ook het gewenste resultaat.

De conversatie schoot me te binnen toen ik haar enkele maanden geleden belde met de mededeling wij dat de Comenius prijs 2023 graag aan haar zouden willen toekennen. Ze reageerde precies zoals we haar kennen – spontaan en praktisch. Spontaan in de zin dat ze blij en vereerd was en meteen in de volgende zin praktisch in de zin dat er nu ook nagedacht moest worden over een passende jurk voor vandaag.

Geachte aanwezigen,

Namens de jury wil ik vanaf deze plek Tineke Ceelen van harte gelukwensen met de Comenius prijs 2023. En vanzelfsprekend wil ik in deze gelukwensen betrekken haar dochter Agnes. De band tussen die twee is bijzonder hecht. En dat met een moeder die altijd maar weer bezig was de koffer te pakken voor de volgende crisis – meestal ongewis, meestal ver weg. Deze wetenschap mag onze dankbaarheid van een extra uitroep teken voorzien.